

Гей, — гураганом!!
Аридник плеше,
Блискавки креше!..
Дише туманом...

Карпати, 30. VII. 1936.

З ЗЕЛЕНИХ СВЯТ

I

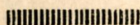
Поржавіла кров на мечах,
Незгәені рани в серцях, —
Не змив їх ні дощ ані сніг..
Перлється роса на листках,
Сміється туга на хрестах, —
Розпукою віє той сміх!..

II

А ось, мамусенько, диви:
Який предовгий ряд хрестів!
А на всіх чорні таблички..
Я зрахувати б всі хотів!..

Послухай, мамо: раз, два, три,
Чотири... десять... п'ятдесят..
На всіх терновіі вінки,
Всіх разом триста сімдесят!..

Краків, 14. V. 1936.

Іван Марків

ПЕРЕД СВІТАНКОМ

Глибока осінь. Ніч затягнулася густою мрякою, такою густою і тяжкою, здавалося, що можна її краяти. Всюди тиша. І земля, і люди відпочивали. Та, — як то кажуть, — дорога не спить. На битім шляху затуркотіла фіра. Це Андрій Городний їхав до далекого міста по дахівку. Для коней віз — неначе іграшка; нақормлені добре вівсом, пирхають бадьоро, вибиваючи такт підковами. Андрій потонув думкою у потреби свого господарства. Значевя запримітив він напереді слабе світло, що продиралосся крізь густу мряку. Що це може бути? Андрій добре знає дорогу, — значить, світло це з якоїсь хати не могло бути, село ще далеко. Може де був пожар. Ану коні: вїо! А коні насторожилися й почали вухами стригти. Як зменшалася віддаль, світло росло. Андрій

впевняється, що це світло не з хати, а полум'я горючого вогню. Коні, наближаючись, звертають на край дороги, та їхній господар приневолює їх віжками йти серединою дороги. Андрій бачить: край шляху горить вогонь, а біля нього хтось сидить. Може хто коні пасе й кладе вогонь? Та на дорозі? Чому не на полі? Доїжджаючи, Андрій здержує коні, віз зупиняється. Постать, що біля багаття сиділа, — звертається до фіри:

— Добрий вечір!

— Ой, не вечір, а вже мабуть ранок, відзивається сидячий. Андрій бачить: якийсь старець у кучмі і кожусі; на плечах висить торба.

— А що ви тут робите?

— Вогонь кладу. Треба файку запекти! Злізайте й ви з воза, та закурить. Я й файку запікаю, і руки грію, бо вже добре були заkostenіли. — Андрій зліз із воза й наблизився до вогню. Полум'я освічувало голову старця, що все тряслася, неначе комусь слухність признавала.

— А звідкіля ви?

— Я? Здалека.

— А де ж ви тут взялися?

— До міста йду. Ще вчора з полудня вибрався, та взяв скіпок під паху, щоб в дорозі запалити та файку запекти. Мені найліпше смакує запікана файка.

— Як до міста йдете, то сідайте зо мною, бо і я туди йду.

— Ей, коби ви були такі добрі! Бог би вам надоложив. Вже з десять разів сівав відпочивати, бо старість не радість, ноги чогось у колінах делькотять.

— Вставайте, та сідайте на віз. Старець піднісся. Звільна виліз на віз.

— Сідайте біля мене, та поговоримо. — Сіли поруч себе. Коні рванули возом і він скоро покотився. Старець завзято тягнув файку, аж лиця йому западалися. Хвильку до себе не говорили.

— А звідки ви, дідусю?

— З Черепанівки. А ви звідки?

— Я з Городища.

— Знаю, знаю. Колись я там дах гонтами побивав. Але це вже давно було.

— А чого ж ви, дідусю, в таку далеку дорогу вибралися?

— Йду, бо мушу. А мус, то великий пан. Бодай такого нікому не зазнавати.

— Гм. Що ж це таке?

— Скільки літ ви, добрий чоловіче, маєте?

— Перевалив п'ятдесятку.

— Ну, то я на тридцять старший від вас. А чи гризла вас коли совість за тих пів сотки літ?

— Як вам сказати: ріжно бувало.

— Ну, але так, щоб вам ніколи спокійної хвилини не дало, щоб точило серце, мов червак дерево і вдень і вночі?

— Такого в мене ще не було.

— Ну, й кажіть слава Богу. А бачите, в мене таке є. Ось і те до міста мене жене. Чого? — запитаєте. Ой, важко на душі, важко. — Старець на хвилину замовк. До полудрабка витовк із файки рештки вогню і сховав її до торби. ....Сам я одинокий на світі. Нема ані дітей, ані ближчої рідні. Живу у братанка, та смерти дожидаю. Та не дай її, Боже, зараз, поки діла не скінчу. — Знову замовк. По хвилині: Найбільше щастя на світі — чиста совість. А мав я її довго. Жив із першою жінкою тридцять років, добре мені було, та аж тепер умію я це оцінити. Дітей Бог не дав, прикро без них жити, але що робити. Якось жилося. Ходив я на роботу до міста, робив гонти, побивав по селгах дахи і все якийсь гріш додому приніс. Ну, а жінка, що могла, те коло хати робила. На важнішу і тяжчу роботу приходив я додому та помагав жінці. Деколи й гріш приніс і жилося, — як то кажуть — мов у Бога за дверми. Були часи, що випилося і добре зілося, бо для кого масток збивати? Так думав я, а воно хибним рахунком показалося, бо на добру їду, а ще більше на п'ятику кілька шматків поля запропастилося. Та життя милосердя не знає, котиться і все торощить, що під нього попаде: якось захорувала жінка, похнупала кілька тижнів й очі затулила. Що було робити? Всіх нас те чекає, тільки в неоднаковий час. Вернувся з похорону, а в хаті така пуста, як покійниці у могили. Здавалося, що кожна річ мене питає: „— А що далі? — Куди ж мені тепер дітися і що почати? Брати приймаків? Вони чигали б тільки на мою смерть, щоб завада з хати вступилася. Тепер рідні діти старих батьків не дуже то люблять. Не дурний то вигадав: — Пішла до сина, гірка година; пішла до доньки, — набралася бідоньки. Прожив я самітно кілька тижнів, та далі не можна; гидь поза обшивку лазить, зварити нема кому, одним словом: біда! А люди з радами й порадами. „Говоріть собі, а я свій розум маю“. Нарешті сказав я собі рішуче: треба женитися! Нехай буде, хто хоче, аби тільки при кімось віку дожити. Але ж як же тут женитися, коли шостий хрестик над карком. Відраджують люди, мовляв, жінка не чобіт, що на якийсь час, а потім другий буде. Почав я розглядатися, чи знайшлась би така відважна. І траплялися, але хіба на масток ласі. Нарешті знайшлася. Але яка? Ви знаєте, що наше село викидає до міста зайві руки, що там жидам воду носять та діти бавлять. Та не в тім важність, що така дівчина йде заробити, але в тім, що в місті попадає на злу дорогу і скочується у багно. Із мого села пішла така дівчина, не могла при мачусі жити, і по шістьох роках покриткою у місті стала. Ось на ній зупинилася моя думка. Маєш дитину, — й май собі, воно мені не завадить, підросте, — то й корову вижене попасти. Зачуваю далі, що працювала дівка, — ба й уже не дівка, — ощадна, а головне, — не сварлива, лагідна. Не кажучи нікому нічого, — вибрався я до неї і розповів просто з моста. Так і так, будеш мене шанувати, — все твоє буде. І на диво, — вона згодилася, навіть радо пішла. У селі сміх і кпини з мене. Всяке дрантя до очей лізе та на сміх мене і її піднімає. Смійтеся здо-

рові, кому охота зуби посушити. Вінчаючись із нею, записав я їй два загони поля і хату, решту собі залишив. І як то дивно на світі буває! Здавалося, що попавши раз на злу дорогу, піде вона нею далі, та показалося, що вона мала золоте серце. Як раз людина поблудить, то не конче мусить у своїм блуді тривати. Принесла вона до моєї хати дитину, купу якихось фаталашків, завязаних у хустку і знаєте що? Шість соток грішми! „Ось, — каже — моя заслуженина, сховайте — викала мені — де до скрині, бо вони — гроші — тепер наші. Колись придадуться“. — Сама кинулася до роботи. Почула під собою шмат своєї землі. Зажив я гарним життям. Привязався до дитини, — дівчина була, — бавив її, пестив, а її мати мені щирістю віддячувалася. Дивні діла Твої, Господи! Є й добрі люди на світі. Моя жінка Анна поставила господарство на ноги.

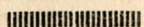
Коли треба було грошей на який видаток, — зароблених не рушила, лежали собі в скрині, а на потріб з господарства пошукала.

Прожили ми так вісімнадцять років. Дівчина підросла й обі з матір'ю господарювали, а я вже на ласкавім хлібі лишився. Ніколи я від неї прикрого слова не почув, шанувала мене якось так, що годі вам сказати. Та сталось нещастя: пішла моя Анна у поле снопи вязати, надійшла хмара, вдарив грім у дерево, де жінка сховалася і там смерть її постигла. Скорчилося моє серце, та що було робити? Лшився я сам. Дівчина не захотіла при мені бути, пішла на службу. І ось початок найбільшого мого нещастя: гроші, запрацьовані покійницею важким трудом я дівчині не дав, а затримав собі. Взяв братанка з жінкою за приймака і потрошки почав грошенята переводити. А чому донька за материн гріш не впімнулася, я й досі не знаю. Чи небіжка доньці про них не сказала, чи як, — полишилося тайною. Та гріш круглий; кожного дня пішов я собі до коршми, випив горілки, колачиком закусив, покурив файчину і добре є! Ні, не добре, брате, не добре. — Старий замовк. Мряка почала сіріти, десь закрякала ворона, забрехали собаки. Фіра віжджала в село. З комнів ліниво виходив дим і губився у мряці.

...За три роки виніс я останній гріш із скрині. Дивувалися люди, звідки в мене на горілку грошенята набралися, дещо пробовкували, але ніхто правдивої причини не знав. Не стало на запоморочення старої голови і в ній блиснула думка: що я зробив? Кого я скривдив? Чиїм трудом втішав грішне тіло? І почалося для мене пекло. Сон злітав з очей, голова ходором ходила. Затруєна душа билася мов птах у клітці. Які примари ставали перед очі; як вдалося на хвилину заснути, то з'являлася покійниця і сумно дивилася на мене. Я вставав, ходив по хаті, по обійстю, та спокою не знаходив. Пробував молитися, та бездушно вимовляв слова, а душа лігала іншою дорогою. Піду між люди, та тільки муки собі завдам, бо вони веселі, жартують, сміються, а в моє серце осиковий кіл встромлений. Здавалось, що якби мене що в тілі боліло, стало б на душі легше, та ба! Нема тілесного

болю, щоб прикував до постелі, а той другий хвилинки супокою не давав, гонив з місця на місце. Аж тепер пізнав я, що маю душу і що недуга душі стократь тяжча, ніж неміч тіла. Душевний біль страшний, жорстокий. Мулило у грудях: чому я передтим не сконав? Чому на старі літа дав себе чортові підкусити? Здається, що людина досконаліє в міру, як до кінця життя приближається, як слабне, бо тоді, як я перший раз посяг на не мое добро, — про наслідки де думав. А повинен був! Бо в останнім часі я вже майже з розуму сходяв. Приходилося кінець собі зробити. Де ж рятунку шукати?! А він був такий близький. Нинішня моя подорож веде мене до нього. Іду до міста шукати доньки покійниці, Фрузі, що десь поміж жидами бідує, іду їй сказати, що скривдив її; забрав те, що її було. А тому, що грошей не маю віддати, — запишу їй решту свого майна. Нехай іде до моєї хати, нехай віддається, та господарить, нехай користується працею своєї нещасної матері. Моє майно може й більше варте, як переведені гроші, але їй все дам. Тільки братанкові один шматок поля, бо йому належиться. Одно щастя, що приймаючи його, не записав я йому всього, бо що ж я був би тепер зробив? Чи дівчина схоче мене до смерті додержати, — тим я не турбуюся, — мені вже не довге життя, — та нехай і під чужим плотом сконав, аби тільки не зо страшною плямою на душі. Але чую, що ясні дні останків мого життя чекають.

Замовк старець. Мовчав і Городний. Недалеко замайоріло місто. Віхали в нього. На одній вулиці старець зліз із воза. — „Боже вам нагороди, що ви моїм ногам полекшу зробили. Бувайте здорові! — Сказав і майже рішучим кроком попрямував на закрут вулиці.

Н. Королева

„ЧИСТІ“*

Другого дня ввечері патер Антонію надовго затримував в свого приятеля, петера Інніго. Щоб не виходити зо свого звичаю, очевидачки, ні в чому не погоджувався з домініканином.

— І чого ж тут міркувати?! — гарячився францішканин. — Хіба в Толсдо мало дерева? Чи шкодить це: малим вогником підогріти віру? Хто ж бо вяже двох диків до однієї сітки?... Ні, мені найдивніше те, що я — скромний францішканин мушу говорити це тобі — домініканинові!

Патер Інніго спокійно хитав головою:

— Ну, цього мені нагадувати не мусиш. Я й у сні не забуваю, хто я. Таж саме тому й не пошлю на костир, як тобі так хочеться, цих альбігойців.

Антонію аж підскочив:

— „Аль-бі-гой-ців!“... Таж і слово це прокляте вже забуто!... А тут двоє з їхніх старших живцем ідуть у руки, і ти...

* Докінчення ІІ-го розд. повісти „Предок“